

ΠΑΚΕΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΝΗΘΑ Συνοδευτικό κείμενο για σειρά διαφανειών (slides)

Αγαπητοί εκπαιδευτικοί,

Μπορείτε να προβάλλετε τις διαφάνειες είτε για την Πάρνηθα, είτε για οποιαδήποτε άλλη προστατευόμενη περιοχή, ακολουθώντας τη λογική του πακέτου (βλ. εισαγωγή).

Εισαγωγή – Αναφορά στο πρόγραμμα και στον χορηγό

1. Λογότυπο WWF – Αναγνωρίζετε αυτό το σήμα? Το έχετε ξαναδεί? Τι νομίζετε ότι συμβολίζει? Το WWF (Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση) είναι μία διεθνής περιβαλλοντική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1961 στην Ελβετία. Τα χρόνια που μεσολάβησαν μέχρι σήμερα, κατάφερε να ιδρύσει 30 εθνικά γραφεία σε ισάριθμες χώρες. Το Ελληνικό τμήμα του WWF, το WWF Ελλάς, είναι ένα από αυτά, υπάρχει από το 1991 και έχει να επιδείξει μία πλούσια δράση με πολλές επιτυχίες σε διάφορους τομείς.

Αποστολή του είναι η προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας και η αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης.

Ένας από τους βασικούς στόχους του WWF Ελλάς είναι η ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των πολιτών για τα θέματα που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος. Κινούμενη προς αυτή την κατεύθυνση, η οργάνωση το 2005 υλοποιεί σειρά δράσεων στην Πάρνηθα. Στόχος του προγράμματος «**Γνωρίζω, Συμμετέχω, Προστατεύω**» είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για τις ιδιαίτερες οικολογικές και πολιτιστικές αξίες της Πάρνηθας και η ενεργοποίηση αυτών για την προστασία του Εθνικού Δρυμού μέσα από συμμετοχικές δράσεις.

2. Γενική φώτο Πάρνηθας ή χάρτης – Γιατί όμως νομίζετε ότι το WWF επέλεξε την Πάρνηθα; Γιατί ενώ βρίσκεται σε απόσταση μόλις 30 χιλιομέτρων από την Αθήνα, παραμένει άγνωστη στην πλειοψηφία των κατοίκων της. Το 1961 ανακηρύχθηκε **Εθνικός Δρυμός**, με πυρήνα 38.000 στρέμματα και περιφερειακή ζώνη 212.000 στρέμματα. Έχει ιδιαίτερα εντυπωσιακή πανίδα και χλωρίδα καθώς και ιδιαίτερη σημασία για το λεκανοπέδιο της Αττικής και την Αθήνα. Μπορείτε να σκεφτείτε μερικούς λόγους γι' αυτό; (πνεύμονας πρασίνου, αναψυχή, αποτροπή πλημμύρων κτλ)

Βλάστηση

3. Φρύγανα –Ο τρόπος με τον οποίο τα φυτά φτιάχνουν τις δικές τους «κοινωνίες» καθορίζει και την βλάστηση μιας περιοχής. Μην ξεχνάμε ότι και τα φυτά είναι ζωντανό οργανισμοί! Ας δούμε τώρα τα διαφορετικά είδη βλάστησης που συναντάμε στην Πάρνηθα. Ας αρχίσουμε από τα χαμηλά υψόμετρα: τα φρύγανα είναι χαμηλοί θάμνοι που αντέχουν στις υψηλές θερμοκρασίες και στην ξηρασία. Ως επί το πλείστον είναι αρωματικοί και πολλοί είναι γνωστοί ήδη από την αρχαιότητα για τις φαρμακευτικές τους ιδιότητες. Μπορείτε να σκεφτείτε κάποια τέτοια αρωματικά φυτά που μάλιστα χρησιμοποιούμε και στην μαγειρική; Τα κυριότερα είδη είναι το θυμάρι (*Coridothymus capitatus*), η λαδανιά (*Cistus creticus* & *C. salvifolius*), η ρίγανη (*Origanum vulgare*) κ.ά. Τα φρύγανα αποτελούν σημαντικό βιότοπο για πολλά είδη ερπετών και φυτών, αλλά εξαιτίας των αιθέριων ελαίων που περιέχουν πολλά από αυτά τα φυτά, το καλοκαίρι αποτελούν δυστυχώς και εύφλεκτη πρώτη ύλη για πυρκαγιές.

4. Μακκία βλάστηση - Λέγοντας μακκία βλάστηση εννοούμε αείφυλλους πλατύφυλλους θάμνους, οι οποίοι συχνά δημιουργούν πυκνή και αδιαπέραστη βλάστηση στα χαμηλά και μεσαία υψόμετρα. Ποια είναι η διαφορά μεταξύ στα αείφυλλα και τα φυλλοβόλα δέντρα; Μπορείτε να σκεφτείτε ένα από το καθένα; Παλαιότερα οι θάμνοι αυτοί κόβονταν και χρησιμοποιούνταν για ξυλοκάρβουνα. Τα κυριότερα είδη είναι το πουνάρι (*Quercus coccifera*), η αριά (*Quercus ilex*), η κουμαριά (*Arbutus unedo*), η γλιστροκουμαριά (*Arbutus andrachne*), ο σχοίνος (*Pistacia lentiscus*) κ.ά.

5. **Πευκοδάσος** – Στα χαμηλά υψόμετρα της Πάρνηθας βρίσκεται η ζώνη βλάστησης του πευκοδάσους, όπου το πεύκο συχνά αναμιγνύεται με φρύγανα και μακκία. Η χαλέπιος πεύκη είναι είδος πολύτιμο και αναντικατάστατο για την περιοχή, γιατί έχει μεγάλη ανοχή στην ξηρασία, ενώ προσαρμόζεται και αναγεννάται εύκολα μετά τις πυρκαγιές. Η φωτιά παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του οικοσυστήματός της: οι κώνοι του πεύκου, τα γνωστά μας κουκουνάρια, μέσα στους οποίους βρίσκονται τα σπέρματα ανοίγουν με τις υψηλές θερμοκρασίες και τα σπόρια (σπέρματα) με τον αέρα μεταφέρονται σε μεγάλες αποστάσεις, διευκολύνοντας την αναγέννηση του είδους. Βέβαια, οι συχνές πυρκαγιές σε μία περιοχή κάθε άλλο παρά βοηθούν την αναγέννηση, αφού το έδαφος γίνεται φτωχότερο και το πευκοδάσος δεν μπορεί να αναγεννηθεί. Αυτό έγινε π.χ. με τις συχνές πυρκαγιές στην Πεντέλη, γι' αυτό και τώρα το πευκοδάσος στην περιοχή έχει υποβαθμιστεί. Κάτω από τα πεύκα (υπόροφος πευκοδάσους) δεν αναπτύσσονται πολλά είδη φυτών γιατί οι πευκοβελόνες που πέφτουν σχηματίζουν ένα στρώμα που επειδή περιέχει πολλές ρητίνες, δεν αποικοδομείται εύκολα.
6. **Ελατοδάσος** – Αυτά τα δέντρα σίγουρα τα αναγνωρίζετε! Να λοιπόν που υπάρχουν έλατα τόσο κοντά στην Αθήνα. Στις ψηλότερες κορυφές του βουνού (900μ. και πάνω) συναντάμε το ελατοδάσος, που απαρτίζεται από την Κεφαλληνιακή Ελάτη (*Abies cephalonica*), η οποία είναι ενδημική στην Ελλάδα, με άλλα λόγια είναι είδος που απαντάται μόνο στην χώρα μας και γι' αυτό προστατεύεται από την ελληνική και διεθνή νομοθεσία. Το ελατοδάσος αυτό είναι το μοναδικό που έχει απομείνει στην Αττική και σήμερα αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα. Μια επιδημία ξήρανσης νεκρώνει περίπου 30.000 έλατα κάθε χρόνο. Η κατάσταση είναι ιδιαίτερα προβληματική στις νότιες πλαγιές της Πάρνηθας, όπου τα εδάφη είναι απότομα και άγονα και δεν έχει πολύ υγρασία. Ίσως μάλιστα κι ο ρόλος του καθενός μας να μην είναι τόσο αθώος, καθώς πιστεύεται ότι πιθανόν η κατάσταση επιδεινώνεται από την ρύπανση του λεκανοπεδίου.
7. **Δρυοδάσος** - Στις βόρειες και ανατολικές περιοχές του βουνού συναντάμε εκτάσεις με ένα είδος βελανιδιάς που ονομάζεται χνοώδης δρυς (*Quercus pubescens*), ενώ σε λίγα σημεία απαντώνται και ήμερες βελανιδιές του είδους *Quercus ithaburensis ssp. macrolepis*. Οι συστάδες αυτές συνήθως αναμιγνύονται με πεύκα, έλατα και μακκία και θεωρούνται απομεινάρια παλιότερης βλάστησης. Είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακές το φθινόπωρο, όταν ρίχνουν τα φύλλα τους (οι βελανιδιές είναι φυλλοβόλο είδος), οπότε δημιουργούν ένα πανέμορφο σκηνικό που δύσκολα συναντά ο κάτοικος της πρωτεύουσας.
8. **Λιβάδια** – Τα λιβάδια είναι μεγάλες επίπεδες εκτάσεις με χαμηλά φυτά, κυρίως πόες, που τα συναντάμε είτε σε οροπέδια είτε σε ξέφωτα δασών. Στην Πάρνηθα τα κυριότερα ορεινά λιβάδια είναι της Μόλας, της Σαλονίκης και του Λοιμικού. Εκεί φυτρώνουν πολλές τουλίπες και την άνοιξη γεμίζουν με διάφορα χρώματα το άγριο ορεινό τοπίο.
9. **Ρέματα** – Εδώ τι βλέπουμε? Αν δεν είναι ποτάμι τι είναι? Η Πάρνηθα λόγω της σύστασης των πετρωμάτων της (ασβεστόλιθος, σχιστόλιθος και φλύσχης) έχει πληθώρα πηγών, οι οποίες δίνουν ρέματα εποχιακής συνήθως ροής. Σημαντικοί βιότοποι σχηματίζονται στα ρέματα αυτά, όπου συναντάμε ιτιές, πλάτανους, λεύκες και φράξους. Μεγαλύτερα είναι το Μαυρόρεμα, το ρέμα της Γιαννούλας, το ρέμα του Αγ. Γεωργίου, το ρέμα της Χούνης κ.α.
10. **Χασμόφυτα** – Αυτά τα φυτά που είναι σκαρφαλωμένα στα βράχια δεν μας γεμίζουν το μάτι, όμως είναι πολύ σημαντικά. Το περιβάλλον των απόκρημνων βράχων είναι αφιλόξενο για τα φυτά και συνεπώς όσα επιβιώνουν εκεί έχουν αναπτύξει κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τα βοηθούν να προσαρμοστούν, όπως ισχυρό ριζικό σύστημα. Αυτό τους επιτρέπει να έχουν καλή στήριξη στα βράχια και να εκμεταλλεύονται στο έπακρο το λιγοστό νερό και τα θρεπτικά που συγκρατεί το ελάχιστο έδαφος. Επιπλέον, είναι ένα περιβάλλον ευάλωτο στους ισχυρούς ανέμους και τον δυνατό ήλιο, καθώς δεν υπάρχουν δέντρα που να τα προστατεύουν από τους κλιματικούς αυτούς παράγοντες. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα περισσότερα χασμοφυτικά είδη είναι ενδημικά. Αλλωστε κι αυτά τα ίδια επιτελούν ένα σημαντικό έργο, καθώς συγκρατούν τα βράχια κι εμποδίζουν τις κατολισθήσεις.

11. Κορυφές - Η έκταση που καταλαμβάνει η εξωδασική βλάστηση στις κορυφές της Πάρνηθας είναι μικρή και βρίσκεται λίγο πιο ψηλά από το ελατοδάσος. Οι κορυφές στις οποίες διακρίνεται αυτή η βλάστηση είναι η Κυρά, ο Αέρας, το Ναυτικό και το Ξεροβούνι, ενώ σε πολλά σημεία συμμετέχουν και άλλα είδη με γενικότερη εξάπλωση. Κυρίως αναπτύσσονται μαξιλαρόμορφοι θάμνοι που θυμίζουν υπαλπική ζώνη και συστάδες του άρκευθου ή οξύκεδρου (*Juniperus oxycedrus*), ο οποίος αναμιγνύεται σε μεγάλο ποσοστό με το έλατο. Τα περισσότερα από τα είδη που συναντάμε εκεί είναι ενδημικά και μάλιστα αρκετά από αυτά, σπάνια και προστατευόμενα. Δυστυχώς, στις μεγαλύτερες κορυφές της Πάρνηθας η εξωδασική βλάστηση είναι υποβαθμισμένη, καθώς τα στρατόπεδα και οι κεραίες έχουν καταλάβει όλη την ανώτερη κορυφογραμμή.
Χλωρίδα
12. Κοινό είδος χλωρίδας 1 (λαδανιά) – Στην Πάρνηθα έχουν καταγραφεί περισσότερα από 1.090 είδη φυτών (Απλαδά, 2005), αριθμός που αποτελεί περίπου το 1/6 των ειδών της ελληνικής χλωρίδας. Σε μεγάλο ποσοστό τα είδη της Πάρνηθας είναι μονοετή ποώδη φυτά που είναι προσαρμοσμένα στο θερμό και ξηρό περιβάλλον. Εδώ βλέπουμε ένα κοινό φυτό, την λαδανιά, (*Cistus creticus*) που ανήκει στα φρύγανα και μπορεί το λουλούδι της να είναι άσπρο ή ροζ. Το λάβδανο, αιθέριο έλαιο που παράγεται από το φυτό, χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία.
13. Κοινό είδος χλωρίδας 2 (σπάρτο) – Ένα άλλο κοινό είδος φυτού είναι το σπάρτο (*Spartium junceum*), που συναντάμε στα χαμηλά και μεσαία υψόμετρα του βουνού και έχει χαρακτηριστικό άρωμα.
14. Ενδημικό είδος χλωρίδας 1 (καμπανούλα) - Από τα 1.090 περίπου είδη φυτών της Πάρνηθας τα 93 είναι ενδημικά στην Ελλάδα και μάλιστα 2 από αυτά είναι τοπικά ενδημικά της Πάρνηθας (δεν υπάρχουν πουθενά αλλού στον κόσμο!): η όμορφη καμπανούλα της Πάρνηθας, η οποία απλώνεται σαν ένα μοβ χαλί στα ασβεστολιθικά βράχια του βουνού τον Μάιο (*Campanula celsii* ssp. *parnesia*).
15. Ενδημικό είδος χλωρίδας 2 (αγριογαρύφαλλο) – Να και το αγριογαρύφαλλο της Πάρνηθας (*Silene oligantha* ssp. *parnesia*), το οποίο αναπτύσσεται κυρίως στα βράχια και ανθίζει τον Ιούνιο. Και αυτό είναι αποκλειστικό ενδημικό της Πάρνηθας.
16. Σπάνιο είδος χλωρίδας 1 (άσπρη παιώνια) – Το είδος αυτό (*Paeonia mascula* ssp. *hellenica*) θεωρείται ενδημικό στη χώρα μας και στην Πάρνηθα είναι ιδιαίτερα σπάνιο, γιατί έχουν βρεθεί μόλις τρεις πληθυσμοί του, οι οποίοι δεν αριθμούν πάνω από 70 άτομα. (Ξέρετε ότι και στα φυτά και στα ζώα στην βιολογία χρησιμοποιούμε τον ίδιο τρόπο να τα μετράμε και να τα ονομάζουμε, όπως τους ανθρώπους. Με άλλα λόγια μιλάμε για κοινωνίες, για οικογένειες, για πληθυσμούς και άτομα! Έτσι αν κάποιος σας προσφέρει ένα μπουκέτο με 9 κόκκινα τριαντάφυλλα σας προσφέρει ένα μπουκέτο με κόκκινα άτομα τριαντάφυλλου και ο πληθυσμός του συγκεκριμένου μπουκέτου είναι 9!) Ήδη από την αρχαιότητα η παιώνια συλλέγονταν για τους καρπούς της, που χρησιμοποιούνταν στην πρακτική ιατρική.
17. Σπάνιο είδος χλωρίδας 2 (κόκκινος κρίνος) – Το πανέμορφο αυτό είδος (*Lilium chalcedonicum*) είναι ενδημικό στα Βαλκάνια και στην Πάρνηθα θεωρείται σπάνιο, γιατί οι τέσσερις πληθυσμοί του που έχουν επισημανθεί μέχρι στιγμής φθίνουν συνεχώς και απειλούνται από την συλλογή. Μπορείτε να μαντέψετε γιατί? Μήπως πληρώνει το τίμημα της ομορφιάς του?
18. Μανιτάρια – Ξέρετε σε ποιά ‘οικογένεια’ ανήκουν τα μανιτάρια? Αποτελούν μια μικρή μόνο κατηγορία στην τεράστια "οικογένεια" των μυκήτων. Οι μύκητες είναι οργανισμοί που παίρνουν τις απαραίτητες οργανικές ενώσεις για να αναπτυχθούν από άλλους ζωντανούς ή νεκρούς οργανισμούς. Δηλαδή δεν παράγουν από μόνοι τους ενέργεια, αλλά την προσλαμβάνουν από το περιβάλλον τους μετατρέποντας την νεκρή οργανική ύλη σε ανόργανη. Αποτελούν νόστιμη και θρεπτική τροφή, αλλά χρειάζεται προσοχή, επειδή ορισμένα από αυτά είναι δηλητηριώδη ή ισχυρά παραισθησιογόνα. Στην Πάρνηθα έχουν βρεθεί 107 είδη μανιταριών από τα οποία: 23 δεν γνωρίζουμε αν είναι φαγώσιμα, 55 φαγώσιμα, 20 μη φαγώσιμα, 8 δηλητηριώδη και 1 θανατηφόρο!

19. Βρύα και Λειχήνες - Τα βρύα ανήκουν σε μια πρωτόγονη κατηγορία φυτών. Είναι συνήθως πράσινα και μικρά και μεταξύ των απλούστερων φυτικών οργανισμών. Οι λειχήνες που βλέπουμε στην φωτογραφία, είναι άλλη μια πρωτόγονη κατηγορία οργανισμών. Κατείχαν σπουδαία θέση στην κινέζικη ιατρική και στη σύγχρονη εποχή χρησιμοποιούνται για την παρασκευή αντιβιοτικών, ενώ τα αιθέρια έλαια που περιέχουν γίνονται βάση αρωμάτων και αλκοολούχων ποτών. Αξίζει όμως να υπογραμμίσουμε τη χρήση τους ως δείκτες της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, καθώς είναι ευαίσθητοι στην αύξηση της συγκέντρωσης των αέριων ρύπων. Με άλλα λόγια όπου υπάρχουν πολλές λειχήνες, η ατμόσφαιρα είναι καθαρή. Τα βρύα και οι λειχήνες θεωρούνται οι πρώτοι οργανισμοί που εμφανίζονται σε έδαφος που δημιουργείται πρώτη φορά και συχνά βρίσκονται σε βράχους, στο έδαφος, σε πεσμένους κορμούς και πάνω σε δέντρα, αλλά προτιμούν τα κρύα και υγρά περιβάλλοντα των δασών, τους βάλτους και τις όχθες των ρυακιών.

Πανίδα

20. Ασπόνδυλο 1 (κάμπια) – Ας ξεκινήσουμε κι εδώ από τα πιο μικρά... Τα ασπόνδυλα είναι μια πολύ μεγάλη κατηγορία ζωικών οργανισμών. Στην Πάρνηθα υπολογίζονται σε 20.000-30.000 είδη. Ειδικά τα έντομα είναι ιδιαίτερα χρήσιμα στην επικονίαση των ανθοφόρων φυτών και παρουσιάζουν τεράστια ποικιλία μορφών και χρωμάτων. Πεταλούδες, κάμπιες, σκαθάρια, λιβελούλες...
21. Ασπόνδυλο 2 (αράχνη) – ... αράχνες, αλογάκια της Παναγίτσας, μέλισσες, και πολλά άλλα ολοκληρώνουν την αλυσίδα της ζωής στο οικοσύστημα της Πάρνηθας.
22. Αμφίβιο 1 (βάτραχος) - Τα αμφίβια είναι ποικιλόθερμα σπονδυλωτά, τα οποία αν και ζουν στην ξηρά, εξαρτώνται από το νερό. Συνήθως βρίσκονται σε υγρές θέσεις, σε ρυάκια, κάτω από πέτρες και σε μικρές λιμνούλες. Στην Πάρνηθα συναντάμε 8 από τα 18 είδη αμφιβίων της Ελλάδας και όλα είναι προστατευόμενα. Εδώ βλέπουμε έναν βάτραχο (*Rana ridibunda*) σε ρυάκι στο Τατόι.
23. Αμφίβιο 2 (φρύνος) - ...και εδώ έναν φρύνο (*Bufo bufo*) στο Μαυρόρεμα.
24. Ερπετό 1 (χελώνα) - Τα ερπετά κάνουν ιδιαίτερα έντονη την παρουσία τους στους θαμνότοπους την θερμή περίοδο. Ξέρετε ποιά ζώα ανήκουν στα ερπετά? Στην Πάρνηθα έχουν καταγραφεί 3 είδη χελωνών όπως η κρασπεδωτή (*Testudo marginata*), η οποία είναι ενδημική στη χώρα μας και αφθονεί στο βουνό. Και τα τρία είδη που έχουν καταγραφεί στη χώρα μας προστατεύονται από τη διεθνή νομοθεσία για το εμπόριό τους.
25. Ερπετό 2 (οχιά) - Στην Πάρνηθα συναντάμε 10 είδη σαυρών και 9 είδη φιδιών που τους θερινούς μήνες βγαίνουν κυρίως στα φρύγανα, στα θαμνοτόπια και στα βράχια για να λιαστούν. Όλα προστατεύονται από την διεθνή και εθνική νομοθεσία, ενώ δύο από αυτά είναι απειλούμενα. Εδώ βλέπουμε μία οχιά (*Vipera ammodytes*). Οι οχιές είναι τα μόνα δηλητηριώδη φίδια της χώρας μας.
26. Πτηνό 1 (τσαλαπετεινός) - Αυτό το πουλί το αναγνωρίζετε? Έχει πολύ χαρακτηριστικό άσπρο, μαύρο και καφέ χρώμα και τσουλούφι στο κεφάλι. Στη βιβλιογραφία αναφέρεται ότι η Πάρνηθα φιλοξενεί τα 132 από τα συνολικά 407 είδη πτηνών της χώρας. Ανάμεσά τους το ξεφτέρι, ο γκιώνης, το σαΐνι, η καρδερίνα και ο τσαλαπετεινός (*Urupa erops*), που βλέπουμε εδώ.
27. Πτηνό 2 (κοκκινολαίμης) – Παρατηρήστε αυτό το πουλί και μαντέψτε πώς ονομάζεται. Είναι ο κοκκινολαίμης (*Erithacus rubecula*) και οι φωνές του είναι συχνές στα δάση του βουνού, όπως και του αηδονιού. Μεγάλοι είναι και οι πληθυσμοί της πέρδικας, που περπατά καμαρωτή στους θαμνότοπους, ενώ πολύ σπάνιες είναι οι εμφανίσεις του χρυσαετού, του φιδαιετού και του όρνιου στα απόκρημνα βράχια και τις χαράδρες της Πάρνηθας.
28. Θηλαστικό 1 (ελάφι) – Τα θηλαστικά είναι η πιο εξελιγμένη ομάδα ζώων, καθώς έχουν μεγάλο μέγεθος εγκέφαλου, αναπτυγμένο νευρικό σύστημα και αυξημένη νοημοσύνη. Στην Πάρνηθα έχουν καταγραφεί 42 από τα 110 είδη θηλαστικών της χώρας μας. Τα πιο παλιά χρόνια υπήρχαν μεγάλα θηλαστικά όπως αρκούδα, λύκος, αγριογούρουνο, ζαρκάδι και τσακάλι. Η επέκταση όμως της Αθήνας, το ανεξέλεγκτο κυνήγι και κυρίως η όχληση και η καταστροφή των βιοτόπων τους, ανάγκασαν τα είδη αυτά όχι μόνο να εγκαταλείψουν την Πάρνηθα, αλλά και να

θεωρούνται είδη υπό εξαφάνιση! Το μόνο μεγάλο θηλαστικό που έχει απομείνει στην Πάρνηθα είναι το κόκκινο ελάφι (*Cervus elaphus*), για το οποίο υπολογίζεται ότι υπάρχουν πάνω από 400 άτομα. Τα πανέμορφα αυτά θηλαστικά απαντώνται σε όλη την έκταση του Δρυμού. Τον χειμώνα κατεβαίνουν στα χαμηλά για αναζήτηση τροφής. Το φθινόπωρο, που είναι η περίοδος αναπαραγωγής τους συγκεντρώνονται στα λιβάδια και είναι συχνό το θέαμα δύο αρσενικών που παλεύουν με τα κέρατά τους για την εύνοια ενός θηλυκού. Το θηλυκό ελάφι δεν έχει κέρατα και την άνοιξη γεννάει συνήθως ένα μικρό. Και ξέρετε πιο είναι το πιο περίεργο από όλα; Τα κέρατα στα αρσενικά ελάφια πέφτουν και κάθε χρόνο φυτρώνουν νέα. Στο βουνό υπάρχει επίσης ένας μικρός αλλά αξιόλογος πληθυσμός κρητικού αίγαγρου (*Caprus aegagrus ssp. cretica*), ο οποίος εισήχθη στον Δρυμό το 1961, καθώς και πλήθος μικρότερων θηλαστικών όπως...

29. Θηλαστικό 2 (αλεπού) - ...αλεπούδες όπως αυτή (*Vulpes vulpes*), ασβοί, κουνάβια, σκίουροι, λαγοί, σκαντζόχοιροι και πολλά είδη νυκτερίδων, από τα οποία τα περισσότερα είναι προστατευόμενα. Τι νομίζετε ότι σημαίνει ότι ένα είδος είναι προστατευόμενο;

Αξιοθέατα

30. Αρχαιολογικοί χώροι (Φρούριο Φυλής) - Από πολύ πολύ παλιά οι άνθρωποι ζούσαν σε αρμονία με το βουνό, σεβόμενοι τα αγαθά που τους παρείχε. Την ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή μαρτυρούν οι πολλοί αρχαιολογικοί και ιστορικοί τόποι της, τους οποίους αξίζει κανείς να επισκεφθεί. Αξιόλογα φρούρια ήταν της Φυλής που βλέπουμε εδώ, του Κατσιμιδίου και της Δεκέλειας, ενώ γνωστό οχυρό είναι και ο Πύργος Λοιμικού. Στην κορυφή Καραβόλα (1.414 μ.) πιστεύεται ότι υπήρχε άγαλμα ή ιερό του Δία και στο Σπήλαιο του Πανός λατρευόταν ο θεός του δάσους Πάνας και οι Νύμφες, ενώ στη Δεκέλεια λέγεται ότι βρίσκεται ο τάφος του αρχαίου τραγικού ποιητή Σοφοκλή.
31. Βρύσες και πηγές - Στο Δρυμό υπάρχουν διάσπαρτες περισσότερες από 50 πηγές και κάποιες έχουν νερό όλο τον χρόνο. Μερικές σχηματίζουν μικρούς καταρράκτες και λίμνες, ενώ σε κάποιες πηγές κυρίως κοντά στους χώρους αναψυχής, το Δασαρχείο Πάρνηθας έχει κατασκευάσει πέτρινες βρύσες, εναρμονισμένες με το φυσικό περιβάλλον.
32. Εξωκλήσια και μοναστήρια (Άγιος Πέτρος) - Τους βυζαντινούς χρόνους χτίστηκαν πολλά εξωκλήσια που είναι διάσπαρτα σε όλη την Πάρνηθα, με πιο γνωστά την Αγία Τριάδα, τον Άγιο Γεώργιο στο Κεραμίδι, τον Άγιο Πέτρο στη Μόλα που βλέπουμε εδώ, και την περίφημη Μονή Κλειστών στη Φυλή.

Ανθρώπινες επεμβάσεις

33. Ασφαλτοστρωμένοι, δασικοί δρόμοι και μονοπάτια – Κάποιες ανθρώπινες επεμβάσεις στον πυρήνα του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας προϋπήρξαν της κηρύξεώς του και αρκετές από αυτές συνεχίστηκαν και μετά την κήρυξή του. Εκτός από τους ασφαλτοστρωμένους δρόμους, υπάρχουν πολλοί δασικοί, καθώς και ένα πυκνό και καλά σηματοδοτημένο δίκτυο μονοπατιών που διασχίζει το βουνό προς όλες τις κατευθύνσεις, προσφέροντας μοναδικές εμπειρίες πεζοπορίας στους επισκέπτες του Δρυμού.
34. Δόμηση – Το γεγονός ότι αυτός ο υπέροχος πνεύμονας πρασίνου είναι τόσο κοντά σε ένα μεγάλο αστικό κέντρο όπως η Αθήνα, έχει και την αρνητική πλευρά του. Είναι ιδανικό μέρος ώστε παράνομα ή νόμιμα να επεκταθεί η πρωτεύουσα. Ήδη στην ανατολική Πάρνηθα, στον καθαρά ορεινό όγκο, έκταση 8.000 στρεμ. συμπαγούς δάσους Χαλεπίου Πεύκης έχει ενταχθεί στο ρυμοτομικό σχέδιο και χτίζεται. Δημιουργείται έτσι μια πολιτεία 10.000 - 15.000 κατοίκων με δυσμενέστερες επιπτώσεις για τον Εθνικό Δρυμό (Ιπποκράτειος Πολιτεία).
35. Καζίνο – Το Καζίνο λειτουργεί στην καρδιά του Εθνικού Δρυμού ήδη από το 1958 (πριν την ίδρυση του Δρυμού), ενώ έχει κατασκευαστεί και μία γραμμή τελεφερίκ από τον χώρο στάθμευσης προς το Καζίνο. Λειτουργεί ως πόλος έλξης για χιλιάδες επισκέπτες, ενώ πλήθος ατόμων εργάζονται εκεί καθημερινά.

36. Αναψυχή - Σήμερα, που στο Λεκανοπέδιο της Αττικής ζει και δραστηριοποιείται ο μισός περίπου πληθυσμός της χώρας, η ανάγκη για αναψυχή στους γύρω ορεινούς όγκους και ιδιαίτερα στην Πάρνηθα είναι αυξανόμενη. Το Δασαρχείο Πάρνηθας έχει δημιουργήσει πολλούς χώρους δασικής αναψυχής σε διάφορες τοποθεσίες του Εθνικού Δρυμού (Μόλα, Μεσιανό Νερό, Πλατάνα, Μπάφι, Αγ. Τριάδα), στο δάσος Τατοΐου (Πλάτανος, ανάκτορα, Κατσιμίδι, Μαχούνια) και στο δάσος Φυλής (πηγή Φυλής).

Δραστηριότητες ψυχαγωγίας

37. Πεζοπορία – Τι νομίζετε ότι μπορεί να κάνει κάποιος στο βουνό χωρίς να το ‘ενοχλήσει’?. Η Πάρνηθα διαθέτει ένα πυκνό δίκτυο καλοδιατηρημένων μονοπατιών, πολλά από τα οποία περνούν μέσα από πηγές, πυκνά δάση και ξέφωτα. Υπάρχει δυνατότητα επιλογών ανάλογα με την υψομετρική διαφορά που μπορούμε να καλύψουμε, την απόσταση και τον χρόνο που χρειαζόμαστε. Οι ορειβατικοί σύλλογοι (ΕΟΣ Αθηνών, ΕΟΣ Αχαρνών και ΕΠΟΣ Φυλής) έχουν προσφέρει πολλά και εξακολουθούν να συμβάλλουν στην εξοικείωση του κοινού με το βουνό, οργανώνοντας πεζοπορίες, αθλητικούς αγώνες...
38. Αναρρίχηση - ... ή αναρρίχηση σαν αυτή στον βράχο της Βαρυμπόμπης, στα νότια της Πάρνηθας. Σας επισημαίνουμε ότι λόγω των κινδύνων που εγκυμονεί η συγκεκριμένη δραστηριότητα, καλό θα είναι εάν κάποιος ενδιαφέρεται να ασχοληθεί μ’αυτό το άθλημα, να εξασφαλίσει απαραίτητα την παρουσία έμπειρου συνοδού.
39. Ορεινή ποδηλασία – Ένα πολύ δημοφιλές άθλημα στην Πάρνηθα είναι η ορεινή ποδηλασία (mountain-bike). Το πυκνό δίκτυο ποδηλατόδρόμων σε συνδυασμό με τα μονοπάτια αλλά και τους ασφαλτοστρωμένους δρόμους, δημιουργούν την κατάλληλη υποδομή για ενδιαφέρουσες ποδηλατικές διαδρομές.
40. Παρατήρηση φυτών και πουλιών - Η Πάρνηθα προσφέρεται επίσης για παρατήρηση ζώων και φυτών, καθώς και για την εξοικείωση του κατοίκου της πόλης με το δασικό οικοσύστημα. Πρέπει όμως πάντα να θυμόμαστε ότι όλες οι δραστηριότητές μας πρέπει να εναρμονίζονται με τη φύση και να είναι σύμφωνες με τους κανονισμούς λειτουργίας του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας.

Κίνδυνοι – Απειλές

41. Ξήρανση Ελάτης – Η ξήρανση του ελατοδάσους έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις τα τελευταία χρόνια. Θυμάστε πόσα δέντρα είπαμε ότι χάνονται κάθε χρόνο? (30.000) Οφείλεται σε μια επιδημία εντόμων που τρώνε τον φλοιό του δέντρου, ενώ την κατάσταση επιβαρύνει η εξασθένηση των δέντρων από την παρατεταμένη ξηρασία των τελευταίων ετών, τις υψηλές θερμοκρασίες και πιθανόν την ρύπανση του λεκανοπεδίου της Αττικής. Επίσης, ο ιξός είναι ένα ημιπαράσιτο που φυτρώνει πάνω στα κλαδιά του έλατου, δεν έχει ρίζες και τρέφεται με νερό και θρεπτικά από το δέντρο. Οι καρποί του περιέχουν μια κολλώδη ουσία (ιξώδης), με την οποία παλιά άλειφαν κλαδιά οι κυνηγοί και έφτιαχναν τις ξόβεργες, για να πιάνουν πουλιά. Οι καρποί αυτοί τρώγονται από τα πουλιά, αλλά ο σπόρος δεν αλλοιώνεται στο πεπτικό τους σύστημα και έτσι είναι πολύ εύκολη η διάδοση του φυτού.
42. Στρατιωτικές κ ραδιοτηλεοπτικές εγκαταστάσεις - Πριν από την ίδρυση του Εθνικού Δρυμού, στον πυρήνα του υπήρχαν και λειτουργούν ακόμη στρατιωτικές εγκαταστάσεις της Πολεμικής Αεροπορίας, του Στρατού και του Ναυτικού, που βρίσκονται στις ψηλότερες κορυφές του βουνού (Καραβόλα, Αέρας, Λαγού αντίστοιχα) και που δυστυχώς δημιουργούν σειρά προβλημάτων. Μπορείτε να φανταστείτε ποιά είναι αυτά? (αισθητική υποβάθμιση, ακτινοβολία, απορρίματα, θόρυβος, καταστροφή χλωρίδας, όχληση πανίδας).
43. Απορρίμματα – Ο υπερβολικός αριθμός των επισκεπτών που δεν γνωρίζουν την αξία του βουνού και δεν το σέβονται, έχει σαν συνέπεια την σταδιακή καταστροφή του περιβάλλοντος της Πάρνηθας με τη συλλογή σπανίων φυτών, τη συμπίεση εδάφους, την ανεξέλεγκτη ρίψη σκουπιδιών και οικοδομικών υλικών, τους υπερβολικούς θορύβους...
44. Πυρκαγιές – Όπως προαναφέρθηκε, κάποια είδη βλάστησης είναι ιδιαίτερα εύφλεκτα. Έτσι συχνά εκδηλώνονται πυρκαγιές, πολλές φορές από ανθρώπινη απροσεξία. Γι’ αυτό το λόγο οι

επισκέπτες του βουνού οφείλουν να είναι πολύ προσεκτικοί και να μην ανάβουν εστίες για ψήσιμο ή να κατασκηνώνουν στο βουνό. Εδώ βλέπουμε μία πυρκαγιά που ξέσπασε σε χαμηλό υψόμετρο και δίπλα σε κατοικημένη περιοχή.

Μεγάλες εκτάσεις της Πάρνηθας έχουν χαρακτηριστεί Καταφύγιο Θηραμάτων. Η πλούσια πανίδα του βουνού σε συνδυασμό με την μοναδική ύπαρξη του κόκκινου ελαφιού προσελκύει δυστυχώς πολλούς λαθροκυνηγούς. Δυστυχώς δεν χρειάζεται να πάτε και πολύ μακριά – στις ταβέρνες στους πρόποδες της Πάρνηθας μπορείτε να δοκιμάσετε ελάφι!

Τι θα προτείνατε να γίνει για να λυθούν αυτά τα βασικά προβλήματα της Πάρνηθας? (καλύτερη αστυνόμευση, ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, επιβολή προστίμων, μελέτη, προγράμματα πυροφύλαξης...)

Τι μπορώ να κάνω εγώ

45. Όπως είπαμε και στην αρχή, η περιοχή αποτελεί Εθνικό Δρυμό από το 1961. Αυτό σημαίνει ότι με μία σειρά νόμων, κάποιες δραστηριότητες δεν επιτρέπονται. Έτσι στον πυρήνα του Δρυμού, δεν μπορούμε να ανάψουμε φωτιά, να κόψουμε δέντρα ή ξύλα (ακόμα και έλατα για τα χριστούγεννα), να μαζέψουμε λουλούδια αλλά και να προκαλέσουμε οποιαδήποτε φθορά στη βλάστηση. Ακόμη δεν επιτρέπεται η συλλογή χώματος, η κυκλοφορία οχημάτων στους δασικούς δρόμους, η ανάπτυξη υπερβολικής ταχύτητας και η πρόκληση θορύβων, το κυνήγι και η σύλληψη οποιουδήποτε ζώου, η βοσκή, η διανυκτέρευση σε σκηνές ή τροχόσπιτα, η εγκατάσταση κυνελών, οι καντίνες και οι μικροπωλητές, η καταστροφή των ενημερωτικών πινακίδων κλπ. (Προαιρετική παραπομπή στον Κανονισμό Λειτουργίας του Δρυμού)

46. Για όλους αυτούς τους –απαραίτητους- περιορισμούς, υπάρχει έλεγχος από το Δασαρχείο Πάρνηθας που είναι ο υπεύθυνος φορέας για την τήρηση του Κανονισμού Λειτουργίας του Δρυμού. Νομίζεται όμως ότι επαρκεί?

Πέρα όμως από αυτά που ΔΕΝ μπορούμε να κάνουμε υπάρχουν και πολλά που μπορούμε να κάνουμε για να γνωρίσουμε και να προστατέψουμε την Πάρνηθα. Συμμετοχή σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις φορέων και οργανώσεων (ξεναγήσεις, πυροπροστασία, αναδασώσεις, πεζοπορίες κτλ).

Τι κάνει το WWF

Παρακολούθηση Δασικής Νομοθεσίας – Το WWF Ελλάς από την ίδρυσή του το 1991, παρακολουθεί την Δασική Νομοθεσία και όπου κρίνεται αναγκαίο παρεμβαίνει ενημερώνοντας και κινητοποιώντας τους πολίτες. Επίσης συμμετέχει στον Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας που ιδρύθηκε το 2003. Η καλή λειτουργία του φορέα και η υποστήριξη γενικά του θεσμού των Προστατευόμενων Περιοχών, ίσως αποτελεί το κλειδί για την προστασία και την ορθή διαχείρισή του.

"ΓΝΩΡΙΖΩ, ΣΥΜΜΕΤΕΧΩ, ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΩ"
ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΠΑΡΗΘΕΑΣ

